

zene, az irodalom, a színház és mozi 21% számára nagyon fontos, 33% számára eléggé fontos, 25% csekély és 20% semmilyen jelentőséget nem tulajdonít nekik.

PARADOXONOK A FIATAL ÍRÓRÓL (Üzenet, 1973. 8.)

Jegyzetek az írói szubjektivitásról címen Dési Abel, a Szabadkán élő prózairó és esztéta az írói tudat néhány érdekes, időszerű paradoxonát fogalmazza meg. „A kérdések fényénél csak azt láthatjuk meg tisztában, amit tettünk s azt, hogy miért és kinek tettük — magyarázza, bevezetőül, az írói tudat sajátosságát a szerző. — Hogy mindebből milyen új helyzetek és új alkotások jönnek létre, hogy az új célok és megoldások milyenek lesznek és milyen értelmük lesz az író és a kortársak életében, azt is mindig csak utólag lehet megítélni.” Ugyancsak paradoxonként hat, hogy e felismerés ellenére a tanulmány mindenekelőtt a fiatal írók műhely-gondjaival, fejlődésük alapvető problémáival foglalkozik.

„A fiatal író számára az a legártalmasabb és legkárosabb, ami a legvonzóbbnak, legérdekesebbnek tűnik. A tiszta irodalom és a tiszta irodalmi élet. Mert ez valójában már csak annak való, akinek nemigen akad sok keresni-valója az életben, és végül is a kényszerű magányba szorul vissza. A tiszta irodalom mint életforma az élettől való távolodásnak, az élettől való búcsúzásnak a jele és kifejezése. Az irodalom célja pedig az, hogy az olvasót közel hozza az élethez, hogy új ablakot tárjon fel a való világ felé. [...] A fiatal író tehát kerülje az irodalmi élet felszínét. Ne beszéljen lépten-nyomon az irodalomról mindenkinek. Ha csak lehet, hallgassa el azt, hogy író és hogy szereti a könyveket. Ezt lehetőleg magánügynek tekintse. Ezért ne igyekezzék barátságot, szerelmet, protekciót, előnyöket és más földi javakat szerezni magának azáltal, hogy minduntalan írói munkájával hozakodik elő.”

Másrészt viszont az irodalmi barátság-
nak — akárcsak a mester—tanítvány viszony-
nak — fontos szerepe lehet az író fejlődésében. Persze, Petőfi és Arany, Goethe és Schiller, Bartók és Kodály barátsága nem kisszerű érdekszövetség, hanem valóban ritka emberi-művészi kapcsolat volt, a közös elvek alapján. „Sajnos, a fiatal művészek nem mindig

ezekből az elvekből indulnak ki. Ők úgy kezdik az indoklást és értékelést, hogy ez a mű azért jelentős, mert barátjuk vagy mesterük alkotta meg. Pedig Bartókkal együtt azt kellene mondaniuk, hogy a szerző azért lett a barátjuk, mert művészi és eszmei tekintetben hasonló nézeteket vallanak, és mert nagyra becsülik művészi munkáját.” Dési Abel különös jelentőséget tulajdonít a kritikának és önkritikának az írói munkában — s természetesen a fiatalok fejlődésében is. Kemény szavakat ejt arról a „sajátos intellektuális tudathasadásról” (Szabó Dezső a legjellemzőbb képviselője), „ahol az ÉN és a TE közt állandó és egyre mélyülő szakadék van”. Szerzőnk szerint „az írói érettség a kételkedéssel és önkritikával kezdődik. A kezdő író mindent jónak tart, amit megír, és mindjárt mindezt ki is akarja adni. Az érett író egyre kevesebbet jelentet meg, egyre többet javít, és az évek múltával egyre nehezebben szánja rá magát a kéziratok közlésére. Ő már semmivel sincs teljesen megelégedve, és régi megjelent művei iránt is csak viszolygást és idegenkedést érez.” Mindezt biológiai, fejlődési sajátosság-
nak tekinti Dési Abel, tehát korántsem vádolható meg valamiféle ifjúság-ellenességgel. „Jegyzetei” sajátos helyzetéből magyarázhatók, bár sokkal általánosabb érvényűek. „A magány és a társatlanság azért is oly félelmetes — írja tanulmánya végén —, mert tengernyi ember körül kell átélni.”

SADE ÉS HEGEL (La Pensée, 1973. 6.)

Alain Delormes szerint egyetlen olyan filozófiai probléma van manapság, amivel foglalkozni érdemes, az, amely meghatározza az ember viszonyát a halálhoz. Ez a viszony lényegében nem más, mint az ember viszonya az elidegenedéshez. Tehát nem is annyira filozófiáról volna szó, mint inkább „az ember elidegenedésének” történetéről. Egy ilyen történet szempontjából föltétlenül szemügyre kell venni, hogyan kapcsolódik az ember két kategóriához: a lehetetlenhez és az elgondolatlanhoz (*impensé*).

Az ember elidegenedésének története egy olyan ember története, aki elidegenedésének tudatában van, aki akarja *önmagát* az őt elidegenítő hatalommal szemben. Ebben a mozában jelenik me egy (Delormes szerint) alapvető fogalom: a *befejezetlenség*.

Sade és Hegel műveiben az ember

elidegenedése, befejezetlensége nem jelenik meg, ezzel szemben két olyan kategória is feltűnik, amely a történelemnek az „elidegenedés történetével” való azonosításához vezet: a lehetetlen és az elgondolatlan. E — látszólag — ellentétes két életmű összehasonlítása a két említett kategória előérzetén alapszik. A két mű egyszerre vég és kezdet a „befejezetlen” kategória történetében. A Hegelé ugyanis a klasszikus gondolkodásból fakad, annyiban, hogy feltételezi a befejezetet. De megjelenik a magánvaló magánvalóságában való akarása, a magánvaló magánvalóságában pedig nem más, mint az elgondolatlan. Az elgondolatlan gondolására történik kísérlet, tehát a befejezettség megszüntetésére, egyben Hegel műve egy új, a klasszikustól (mely a befejezettségre épül) különböző gondolkodás kezdetét jelenti. Ugyanígy Sade: kora legkidolgozottabb eszközt, az előadást (*discours*) használja, de eljut egy olyan ponthoz, ahol a beszéd az ellentétét, a jelenetet hívja elő, megöli a nyelvet, mely alkotta — és meghal. A *discours*-ban ugyanis az általános lehetségesek állíttatnak fel, ezek azonban lehetőségük teljét a megvalósulás pillanatában érik el; a megvalósulás egyedi esetében, a jelenetben. Fordítva: olyasmi nem történhet meg, aminek a lehetségességét ne állították volna. A *discours* és a jelenet e változásának felel meg Hegelnél a magánvaló és magáért való szintézise a *dolog*-ban.

Sade embere véges: a halál a vége. De végességében a lehetőségek végtelenje is benne foglaltatik. Másrészt a kínzó (hóhér) csak annyiban létezik mint

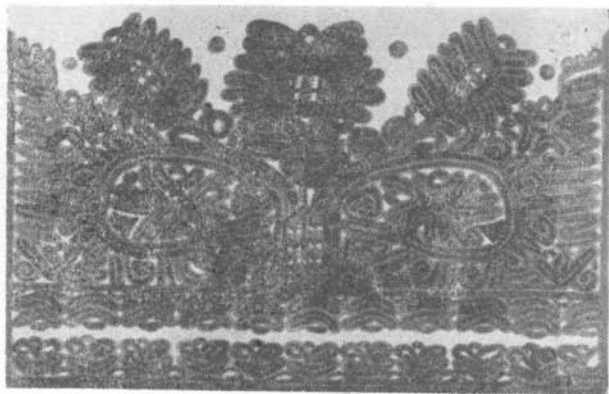
olyan, amennyiben áldozata is létezik (és fordítva is). Tehát befejezetlensége nemcsak önmagától, hanem a *másiktól* is függ. Az áldozat létezik, hiszen a hóhérnak szüksége van rá, hogy önmagát megragadhassa, de e megragadás pillanatában megszűnik mint áldozat, a hóhér azonosította magát: meghal — s ugyanakkor metaforikusan meghal a hóhér is. Ehhez a mozgáshoz lehet hasonlítani azt, amit Hegelnél az öntudat ír le. Az öntudat tárgya ugyanúgy, mint az áldozat, létezik — lévén, hogy nélküle az öntudat nem állíthatná saját magát; és ugyanakkor nem létezik, mert az öntudat, miközben saját magát azonosítja, tagadja is.

Hegelnél már sejthető a gondolat elidegenedése, befejezetlensége és megszüntetésének lehetősége. Felmerül nála az a lehetőség, hogy a magánvalót mint olyant vegyük figyelembe, de ezt elveti, mert tudja, hogy ez a tekintet és a magánvaló megsemmisítéséhez vezetne. A magánvaló akarását a magánvalóért való akarással cseréli fel.

Sade-nál is felbukkan a lény befejezetlenségének gondolata — de a hóhérnak végtelen számú áldozatra volna szüksége ahhoz, hogy önmagát megragadhassa, Sade pedig csak bizonyos számú áldozatot enged meg neki.

Egyikük sem ismeri fel a befejezetlenség szükségességét, erőszakosan vetnek véget egy befejezetlen mozgásnak.

Sade és Hegel összehasonlítása politikai érdekű, mert a befejezetlen előérzetét mutatja be, s a befejezetlenség kergetése mint filozófiai fellépés és szubverzív gesztus kap helyet a történelemben.

Kalotszegi vőfélykendő
(B. Kőrössy Ibolya rajza)